

Էլիզաբէթին * քաջ, որ՝ աւաղ չէր ի միջի: Խակ
թե գեղարականէն է բանդ, զայն ընդ տպա-
գրապետիմ վիճեցիր, որոյ և ոչ մատամբ
միտով մերձեալ, հսգիս քե և այնչափ կա-
մեցաւ առնել: Եւ կիսարձանն այն ոչ յինէր,
եթէ իմ չէր ցոյցեալ և առաջի արկեալ:

Հարցանես, է՛ Խայն, քե այժմ յիկ պա-
րապիցի գոռիս խոնդ և աղձատեալ: Զգի-
տեմ քե քոյնք՝ գոռիս յոր վաստակեմն, այլ
փետրարափ և քոշեալ քե գրչիս կատա-
րեաց, որպէս զհարդ և է, զփոքրիկ Քա-
ռասնորդսն Մասիյի՛նոնի, և յընթեռնող
զայս՝ աւարտեալ լիցի և զվեց միայն դամ-
բանականն Պոսիշերայ՝ զվեհագոյնսն ի
նոսիմ:

Որոյն և մեծարանաց ողջունիւ առ Ազնի-
Ստեփան Աղա հարազատդ, և առ որս զիսն
հարցանիցես, մնամ սիրոյ
Վերապատուաբեանդ

Խոնարհ և Ուռապտ ծառայ
՝ ԱՐՄԱՆ Կ. ԲԱՊՐԱՍ

* Էլզաբէթեան տպագրութիւնը անվերջակց ըլ-
լալով՝ Բագրատունիմ Էլզաբէթ կը կոչէր, զՅարգոյ
Աքոբայմ, իր մի քամի երկասիրութեանց տպա-
գրութեան սրբագրութիւնը առանց վերջակաց
կատարելում:

Մ Խ Ի Թ Ա Ր

(Շար. տես էջ 548, 1899)

Ինչ ալ տեսարան չընդ, գերապանծ
Որ կը պարզուի ահա իմ աչաց.
Անձանօթ անկիւն մ՝ անձանօթ մի տան
կը կատարուի վեհ գործ մը հրաշագան:

Տասն հազիք՝ զինուորք երկնից քաջարի,
Որոնց սրբաթիւն մէջ սուրբ հուր մը վառի,
Պատկերին առջեւ երկնից Տիրուհոյն՝
Ծննդադիր ժրտին իրեն օգնուլովին:

Օրն այն ութերորդն էր սեպտեմբերի,
Տարին ալ հազար եօթն հարիւր և մի,
Եւ օրն այն էր տօն Տիրամօր ծննդեան,
Տօն մեզ յաւէծ սուրբ, յաւէծ սիրական:

Ու այն օր զըրուր հինն այն մեծ շէնքին
Զոր տի բարձրացներ անճառ Եղիցիմ,
Եւ որմէ նշոյլներ պիտ' արձակուէին,
Պարզել մէջ մըռայլ սիրելի երկրին:

Ո՛հ, ինչ գեղեցիկ, անուշակ յայտեր
Վառին այն քաջ զինուորաց սրբտեր,
Որոնք թողած տուն, ծրնողք ու երկիր
Զիրենց սուրբ կուսին զրէին որդեգիր:

Եւ կախած վահան, զըրած սաղաւարտ
Պիտի մըռնէին աներկիւլ ի մարտ,
Կազմելով տակաւ ընտիր բանակներ,
Շահել քաջութեան վեհ յաղթանակներ:

Քու մառախլապատ զաշտերդ, Հայաստան,
Ահա դոյն առին խընդից, բերկրութեան,
Զի ծայր արձըկեց պերճն այն ոսկեղար,
Որ պիտի պարզէ բիծ, բիծ ու մըթար:

Ահա կը վառէ ժրպիտ մ՝ անուշակ
Խորշոմած ճակատդ իրեւ մի փայլակ,
Քու հին ու աղու հեղինակաց զարմ,
Տի կենդանանայ գեղեցիկ ի տարմ:

Ուրեմն փութա խորիք անձնանուր
Ընելու սրբտիք անկեղծ մաղթանքներ...
Բայց նախանձն ահա, ժանտն այն օր ըզմեզ
Դրախտէն այս ցաւոց հովիտն արտաքսեց,

Ահա մըռնելով լարէ որդալոյթ,
Լի սըրտմըտութեամբ զերդ ամպ բարկանայթ,
Որսալ այրենաիր զընդին զօրավար,
Որ գեշը ցորեկ տընի բեզ համար:

Ու նա կը ստիպուի ուղարկել փութկոտ
Իրեն զինուորներն յաշխարհ անձանօթ,
Երթալ ընդնելու իրեւ ուհիվրայ
Յարմար տեղ մ՝ իրենց զընդին գերակայ:

Մինչ հոգ ի Պայիս նորանոր թակարդ
Լարեն ծանոթաւորք որսալ զայն անպարտ,

Այլ նա միամիտ թէեւ աղանի,
Բայց եւ խորագէտ է Հանգոյն օձի:

Ընկնին թէեւ այլք մէջ անոնց ցանցին,
Այլ ֆեաս տի չըլլայ Մխիթարայ անձին.
Ողջիկ ազատէ պիտի իւր զըլլուի
Դըմթեմ ձեռքերէ, յերկրէյ ժանտաբուխ:

Ո՛հ, ապախառուոր գու Բիզանդին,
Չարին բան բարւոյն դու բոյն ու կեղրոն,
Ե՛րբ տի պատուելի է բեզ լաւութիւն,
Ե՛րբ լըռն նախանձ ու պաւ չարաթոյն:

Վաճառականի ահա տարազով՝
Արպարն այն պրծի սըրանայ ընդ ծով,
Մինչ դու կը փըրփրիս ջրերիւղ նըման
Ձեռք ձըգել, նեաեւ զանմեզն ի զընկան:

Վա՛հ, որ մարգարտին յարզն անգիտացար,
Ու տարագրեցիր զայն յօտար աշխարհ,
Օղուտ չըգիտացար քաղել թանկապին
Ապրանքներէն այն վաճառականին:

Ու հիմայ երեք իւր բնկերներով
Կը ճեպէ կ'անցնի նա 'նպ Մարմարա ծով,
Թողլով իր ետեւ բուրդեր, կոթողներ,
Ոչ բարի, կըրի, շաղախի կոյտեր:

Այլ բարի վարուց, առաքինութեանց՝
Քան զոր յաշխարհի չիբ ինչ գերազանց:
Ո՛հ, ինձ սիրելի այդ հէք արշաւան,
Մըպտեալ, այլակերպ, գերդ փախըստական:

Քան Քսերքսէսներու ու Արտաշէսներու
Մեծամեծ տորմիղք, ճամբարք յաղթաչու,
Որք ցանեն աւեր, հուր, սուր, գերութիւն,
Մինչ հոս կը տեսնեմ հակառակն համբուն:

Ողջամբ զընա արդ, ո՞վ նորդ իսրայէլ,
Յաշխարհ զոր քեզի սուրբ կոյսն է պահել,
Արդ ցուպ մ' է ձեռին, բայց տի գան օրեր
Ուր ըլլաւ երկու հըզօր բանակներ:

Պըրպանդ ունիս չորս հարիւր գահեկան,
Ու կ'երթաս օտար աշխարհ ու սահման՝
Տասն և վեց հոգւով, բայց պիտի գայ օր
Ուր այդ չորս հարիւրք ըլլան բերաւոր:

Հասեր է ահա նաւն ի Զմիւռնիա,
Բայց հոն ելքս նա զերծ պիտի չըմնայ.
Հրովարտակ մ' եկեր կոստանդնուպոլէն,
Հրամայէ որ զայն շուտ ձերբակալեն:

Լըսէ Մըխիթար, մըտնէ փոյթ ի նաւ,
Բայց սարսափելի մըրբիկ մ' է փըրթաւ.
Մորորեցաւ նաւն իր ճանապարհէն,
Նաւորգք վախերնէն լան, ողբան, գոչեն:

Ո՛հ, Բնչ է յանցանքդ, ո՞վ Մըխիթար,
Որ բոլոր տարերք եղած մի գումար
Ետեւեւ ինկած մըրդնչէն գոռան,
Մովսէն անգունդնէրն ալ նախանձ մըխան:

Թո՛ղ մըխան, սակայն այն սըրբուհի կոյս՝
Որու վրայ զըրեր ես չու բոլոր յոյս,
Պիտի փըրկէ զքեզ եւ այդ մըրբիկէն,
Եւ դեռ աւելի վըռանգաւորեն:

Հապա, խաղաղէ՛, ծով, մըռունչներէյ,
Աւերներդ լըռնէ թույ կոհակաւէա,
Որպէս գի զընէ իմ՝ քաջ նահատակ,
Ի Զանթա կըրպին՝ իր ոտքն ի ցամաք:

Ելաւ Մըխիթար, գըրեց ի Մօռա
Իր աշակերտաց՝ թէ եմ ի Զանթա,
Տեղեկութիւններ հարցուց ու տըլաւ,
Ու դէպ ի Մօռա ճանապարհ ընկաւ:

* * *

Ո՛հ, ո՛րքան անուշ է այն արեւակ
Որ յետ ամպրոպաց շողայ սիրածագ,
Կաթելով խնձաւ բլուրներուն վըրան
Նըշոյլներ փափուկ՝ գուշակ պարզութեան:

Մէզ ու շամանգաղ տակաւ կը ցընդին
Որ դեղուր պատեր են ըզգոգն հովտին,
Եւ բարձըր լըրանց զլուխներ երկնաշու
Պարզին ու բուրեն շունչ մը կենսատու:

Եւ գեղափըթիթ ծաղիկն ալ սիրուն
Վեր բըռնէ իրեն խոնարհած ցօղուն,
Ողջունելու այն ճաճանչներ քընքուէ
Չոր կաթեցընէ արփին քաղցրանուէ:

Այդ անուշ արիւղոյն նըշոյնքեր գողտրիկ
Զրարթացուցին Մխիթարայն սրբոյիկ,
Մէզի պէս մրաքին կասկածներ բաւոր
Յընդեցան գնացին ոլոր ու մոլոր:

Այլ եւս ազատուած ժրպիւրհ ձեռքերէ,
Որոնց սիրտն հոգին նախանձըն էրէ,
Զորս կողմը տեսնէր զբարթի եռանդաւ
Աշակերտներուն անձնատնէր հօտ:

Եւ ուրախանար զօրավարն արի,
Հոսած ապահով աշխարհ մը բարի,
Ուր սիրով զերեսը կը հիւրընկալեն
Տեղուոյն իշխաններն ու սարդիկ ամէն:

Ո՞վ լռեց յանկարծ ձայնը սոխակին
Թաւ ոստոց մէջէն խիտ անտառակին՝
Ու չըհիացաւ. և կամ ո՞վ այն մարդ,
Զոր չըսքանչացուց զեղեցիկ մի վարդ:

Արեւալի վարուց, առաքնութեանց
Բոյր մ'է արձրկեր հօտն այն զերազանց,
Ո՞վ այն որ անցնի այն հօտին մօտէն,
Եւ չըզմայլի այն անուշակ հօտէն:

Իշխանը ժողովուրդը սըրտիւ լիագեղ
Թափին յօրվահօս գովութեանց հեղեղ,
Ու վրկայական վկայականի վրայ
Գրեն, յանձնեն անխնջ հովուի Մխիթարայ:

Լեցնելով գոգն՝ հեղաշունչ զեփոս
Այն անուշ բոյրէն՝ սյացաւ պար ու դիւր,
Հասաւ ի Հոովմ, ըզմայլեցուց զայն,
Եւ լի օրհնութեամբ դարձաւ յաղթական...:

Այլ Բն ձայն է այս զոր կը լսեմ ես..
Ժիրաժիր ձեռքեր գործեն փութապէս.
Սիրելի շէնքին հիմն ահա զըրուեր
Ու վեր բարձրանայ գործն այն սրբաշուեր:

Շէնքը բարձրանայ, բայց պարտը զէզազէզ
Ճըմբին քաջ հովուին ուսեր ծանրապէս.
Նախանձն ալ որ բնաւ զանսնը չըթողուց
Եւ պիտի չթողուր՝ ցուցնէր իր մուլուց.

Եւ մինչ հրուշակեր թէ քայքայուելով,
Շէնքն ու շինողներ վարատեր է հով,
Ահա շէնքն արդէն աւարտեր ի սպառ
Իր մէջ կ'ընդունէր հօտն այն սիրալաւ:

Ո՛հ, ես երանեմ քեզ ո՞վ մենաստան,
Որ յոշնչէ դուրս ելար յաղթական,
Մխիթարայ քըրտանց անուշակ շիթեր
Ոռօգեցին քու հիմքըղ ու որմեր:

Ստար հօղերու վըրայ բարձրացար,
Վերեւ հիւրընկալ արեւ մը տեսար
Որ քան հայրենին առ քեզ բարախէր,
Մինչ առ հայրենիս էին քու ախեր:

Այլ, եղուկ, որ զան պիտի օրեր սեւ
Ու մըթընցընեն այն չըքնաղ արեւ,
Ու զըրկւիս այդ հօտէն եռանդուն
Որ արդ որմերուղ տայ կենդանութիւն...:

Բայց ահա ցօղէն տակաւ շիթ առ շիթ
Բարերար արբոց ցօղեր բերկրափթ,
Ու հաւեցընեն պարտուց զըժընդակ
Կոյտերն ու շընչել տան սիւք անուշակ:

Ու այն սիրասուն հօտն որ առօրեայ
Հացն անգամ զըանել կը զըժաւարանայ,
Անուշ ցօղերէն ցընծացած իսկոյն
Փութայ զընելու հիմն եկեղեցւոյն:

Մօռայի իշխանն ու մեծամեծներ,
Մեծ պաշտօնեաներ ու զօրապետներ,
Եւ զինուորաց խումբ մը հոն ներկայ են,
Եւ ուրիշ շատեր հեռուէն մօտէն:

Անկիւնակալ վէմն օրհնելով Մխիթար՝
Իշխանին հետ զայն բըռնած՝ երբոր վար
Կ'իջնէր զընելու իր պատրաստուած տեղ,
Կը յայանուէր նոր տեսարան շըքեղ:

Յանկարծ ըսկրօտն պարբապաց վրայէն
Հրազդնուց բոմբէնը թընդալ համօրէն,
Եւ շեփօրհնուր շեշտեր սըրտապին
Այն ահեղ ճայթմանց կ'ընկերանային:

Օղբ կը հընչէր ուխտանախերուն
Շըքեղ ու զըւարթ անհատ ալելուն,
Եւ սըրտեց թերեւ թըրթոյային քընքուշ,
Լըսելով խընդից հընչիւններն անուշ:

Հ. Ա. ՂԱԶԻՆԵԱՆ

Շարայարեղի